

Grobund for nationalisme

En manual til beskæringen af danskhedsgevæksten

Med artiklen vil jeg vise, at vækstbegrebet er flertydigt, som det også afspejles inden for erhvervslivet, hvor der altid sondres mellem akkvisitiv og organisk vækst. I den offentlige samtidsdebat defineres vækst i det hele taget ofte ud fra forskellige økonomiske accelerationsmodeller og akkumulationsteorier og dermed i termer hentet fra kapitalismens og neoliberalismens utopiske retorik (Harvey 2011, 26). I dagens Danmark tales der om, hvordan vi skaber samfundsforbedringer, og typisk bliver disse synonyme med vækstbegrebet i betydningen erhvervsmæssig produktionsstigning, velstandsforøgelse, finansiell ekspansion, merkantile opsving, opgange og eksport. Hvis det går dårligt med samfundsøkonomien, iværksættes der endda vækstpakker som en løsning herpå. Et af paradokserne ved vækstbegrebet i denne "snævre" betydning er, at det beror på et uendelighedsprincip, idet der teoretisk aldrig er en grænse for vækst. Hermed bliver der grundlæggende tale om en metafysisk idé, ligesom vækst heller ikke kan tænkes uafhængigt af utopiens fremtidige forestillingsbilleder. Af samme grund har vor tids makroøkonomiske lærebøger indholdsmæssigt det tilfælles, at de ud fra neoliberale modeller og doktriner fokuserer på, hvordan der kan skabes mest mulig økonomisk vækst, om end paradoksalt nok ofte ved en markant indskrænkning af ressourcer, såsom nedskæringer i antallet af flygtninge, eller reduktion af offentlige samfundsudgifter (Jespersen 2016, 139). Med makroøkonomiske modeller og teoremer kalkuleres der endvidere med, at den økonomiske vækst objektivt kan kontrolleres, om end finansielle kriser konstant dementerer dette. Men dette er tilsyneladende kun én dimension ved vækstbegrebet. Derfor vil jeg som noget nyt analysere vækst som et langt mere komplekst og mangefacetteret begreb, idet vækst samtidig er nært knyttet til såvel biolo-

<

Grenen ved Skagen.
Foto: Finn Byrum/
Ritzau Scanpix.

giens og botanikkens som kultur- og nationsbegrebets sfære. Med andre ord vil jeg med denne artikel analysere vækstbegrebet og dets dissimilerede og “forgrenede” natur, idet jeg undersøger dets tilknytning til primært nations- og kulturbegrebet.

Nationens blomsterbørn

Kultur er uløseligt forbundet med forædlingsteorien, idet kultur etymologisk betyder opdyrkning. Kultur associeres således med både hverdagslige didaktiske og metaforiske betegnelser som dannelse, modning, forædling, forplantning, familiær opvækst, fælles stammetilhørsforhold og nationale rødder. I min gymnasietid blev studenterne omtalt som “blomsten af Danmarks ungdom”, og studenterne kunne “springe ud” (som blomsterknopper) efter dimensionen, dvs. efter at eksamensbeviset var blevet udstedt af rektor på vegne af den danske statsnation.

Etnologen Tine Damsholt (2002) har vist, at bønderne og dyrkningskraften i begyndelsen af 1800-tallet spillede en særlig fremtrædende rolle for etableringen af danskhedskonstruktionen. I et gensidigt udvekslingsspil har vækstbegrebet sammen med natur- og kulturbegrebet medvirket til nationalidentitetskonstruktionen; et aspekt, der ifølge historikeren Oliver Zimmer (2001, 96) indtil for nylig er blevet marginaliseret inden for diverse kulturforskningsområder. Jeg abonnerer imidlertid på det synspunkt, at det bl.a. er landskabskunsten i kombination med naturfredningsloven, her forstået som en adfærdsregulerende diskurs, der fortsat påvirker den almene danskers opfattelse af, hvordan “et ægte dansk landskab” ser ud, idet enhver nationalisering skyldes nogle stærke imaginære og symbolske naturaliseringsprocesser. For som sociologen Michael Billig meget overbevisende har vist i *Banal Nationalism* (2009), så bygger enhver nationalisering på kollektive overenskomster, herunder afbenyttelsen af konventionelle imaginære fællessymboler og allegorier.

Af jord er du kommet, til træ skal du blive, fra nationen skal du genopstå

Historikeren Benedict Anderson påpeger i *Forestillede fællesskaber* (2001), at det var industrialiseringen – med dens distribution af nyheder via massemedier – som spillede den afgørende rolle for etableringen af den kollektive nationalidentitet. I den forbindelse er vækst som nævnt også forbundet med både kapitalismens, biologiens og kulturens symbolske rum.

Samtidig skal det understreges, at det nationale i sig selv bygger på de forandringsprocesser, som udgør forudsætningsgrundlaget for enhver afart af

vækstbegrebet. Når vi taler om nationen, taler vi også om vækst, idet der på den ene side fortsat er tale om en akkumulation af antallet af nationer, som optages i FN, og på den anden side om den enkelte nations legitimation gennem forestillingsbilledet af en fælles kulturel afstamning og dermed en given befolkningsopvækst, hvorfor nationen således også altid vil vise sig som værende foranderlig og flygtig. Men nationer kan af samme grund også mutere og dermed ligefrem blive nationalistisk stemte, noget, vi også ser i dagens Danmark, hvilket Anderson også påpeger:

Næsten hvert år optager FN nye medlemmer. Og mange "gamle nationer" som man engang troede var fuldt ud konsoliderede, opdager at de bliver udfordret af "sub"-nationalismer inden for deres grænser. Nationalismer der naturligvis drømmer om at kunne droppe denne "sub"-hed en skønne dag. Realiteten er derfor ret entydig. Den længe spåede "afslutning på nationalismens æra" er end ikke i syne. Faktisk er nation-hed den mest universelt legitimerende værdi i vor tids politiske liv. (Anderson 2001, 45)

Træmetaforikken, og dermed idéen om kulturelle og fælleshistoriske rødder, konnoteres, som vi skal se, stadig ofte med noget folkeligt og nationalt. Derimod skal græs-rødder – som filosofen Gilles Deleuze og psykoanalytikeren Félix Guattari benytter til beskrivelsen af deres begreb om det rhizomatiske – sammenknyttes med en lang række subversive, anarkistiske og libertære interventionsstrategier. Græsrodsbevægelserne opfattes af samme grund altid som kontemporære modorganiseringer til den hegemoniske orden og den herskende nationalstatslige magt. Enhver græsrodsorganisation er af samme grund kendetegnet ved, at den ikke benytter sig af de etablerede politiske apparater, hvorfor den kan sprede sig i "magtelitens underskov". Eller som Deleuze og Guattari understreger: "Hos os har træet slået rod i kroppene, det har forhærdet og stratificeret selv kønnene. Vi har mistet rhizomet eller græsset" (2005, 26).

For Deleuze og Guattari hænger vækstbegrebet, her forstået som en undertrykkende magtfaktor, altså sammen med træernes rødder og kroner, frem for med græssets krydsforbundne, antistratificerede, dissimilerede og heterogene rodnetværk uden centrum og periferi. I den forbindelse er det ikke tilfældigt, at det enkelte individ både kan knyttes til en kultur*gren* og et specifikt og familiært *stamtræ*. Hos etnografen og polarforskeren Kaj Birket-Smith bliver kulturerne ligeledes separeret ud fra den botaniske allegori og dikotomiske struktur, som når han påpeger, at: "Kulturen er som et træ, hvor hver gren er formet forskelligt fra sin nabo, hver blomst har sin egen farve og duft, hver frugt sin særlige sødme..." (Smith citeret efter Sølund 2002, 31). Ud fra den deleuzianske rhizomatiske,

immanente rodnetværksteori vil jeg abonnere på det synspunkt, at kunst også er en dissimileret flugtlinje, hvorfor den altid opstår i de antistratificerede strukturer, såsom de sprækker, som dannes på tværs af kulturer, geografiske og topologiske rum, territoriale demarkationslinjer eller andre skel. For som Deleuze og Guattari påpeger i teksten "Rhizom", som indgår i *Tusind plateauer – Kapitalisme og skizofreni*, så har trævækstteorien altid det primærformål at fungere som diskursiv orden og magt:

Det er mærkværdigt hvordan træet har domineret den vestlige virkelighed og hele den vestlige tanke fra botanikken til biologien, anatomien, men også gnoseologien, teologien, ontologien, hele filosofien ... : rod-grundlæggelsen, *Grand, roots og foundations*. (Deleuze og Guattari 2005, 25)

Ligesom rhizomet ikke udgår fra et bestemt fastlagt specifikt sted, gør kulturen det heller ikke. Eller som antropologen Kirsten Hastrup meget rammende har sagt:

Kulturbegrebet både ægger til spørgsmål og tilbyder svar. Det gør det vanskeligt at give en enstrenget fremstilling af kultur; begrebet er så rummeligt og problematisk, at man ikke kan belyse det lineært og ad den vej nå frem til en klar og operationel forståelse. (Hastrup 2007, 9)

Omvendt er det indlysende, at kunst- og kulturbegrebet udgør en stærk diskurs. Kulturerne er gradvist blevet politiseret og nationaliseret via vækstbegrebet med dets forbindelse til biologi og botanik. Dette sætter sig også tydeligt igennem i det hverdagslige sprog, hvor man som sagt ofte taler om såvel nationale som kulturelle rødder og stammer, hvilket også fremgår af H.C. Andersens berømte tekstpassage fra 1850: "I Danmark er jeg født, dér har jeg hjemme, der har jeg rod [...]".

I 1936 modtog Danmark en henvendelse fra Argentina, som ønskede at skabe en nationalpark med udvalgte træer fra hele verden. I den forbindelse valgte den daværende danske udenrigsminister Peter Ruchegune Munch at udnævne bøgen til det officielle danske nationaltræ. Siden 1800-tallet har bøgetræet præget den danske identitet, ikke mindst via billedkunst og litteratur. I den danske nationalsang – forfattet af Adam G. Oehlenschläger i 1819 eller 1820 – lyder den første strofe som bekendt også: "Der er et yndigt land, det står med brede bøge", og indtil slutningen af 1800-tallet bestod mere end halvdelen af det danske skovareal af kulturplantet bøgeskov. I dag forbindes bøgetræet stadig med noget

særligt dansk, hvilket igen afspejles ved, at Danmark så sent som i 1980'erne sendte 20.000 nyklippede bøgegrene til Norge på deres nationaldag den 17. maj.

Efter bombardementet af København i 1807 havde Danmark behov for at styrke flåden, og til dette arbejde krævedes der enorme mængder træ. At de hurtigvoksende bøgeskove skulle erstatte egetræerne, medførte, at bøgetræet blev et af de mest populære nationalsymboler i 1800-tallets landskabsmaleri, som det fx afspejles i P.C. Skovgaards mange landskabsbilleder:

Bøgeskov i maj. Motiv fra Iselingen [udført af P.C. Skovgaard] skildrer skovene omkring hovedbygningen, der allerede mod midten af 1800-tallet havde ry for i forstmæssig henseende, at være mønsterskove. Ikke mange andre skove kunne brøste sig af så velvoksede bøgetræer, fremelsket efter de forskrifter, som Reventlow havde fremsat i Fredsskovsforordningen af 1805. ... Skovens betydning som politisk strategisk ressource var indlysende, og det var væsentligt at få skovene udbredt igen, så landet igen kunne rejse sig som militær og politisk magt. (Oelsner 2010, 90)

Kultur, natur og vækst

Etymologisk stammer ordet kultur fra det latinske *natura*, som betyder født. *Natura* og *nascor* er endvidere beslægtet med begreberne *natio* og *populus*, dvs. med det nationale og folket. Kultur opfattes typisk som polært til natur, idet sidstnævnte associeres med alt det, som er uberørt af mennesker. For oplysningsfilosoffen og samfundsteoretikeren Jean-Jacques Rousseau var naturen kontrasteret af civilisationen. I daglig tale bliver natur stadig opfattet som noget essensbåret, autentisk og uberørt, som når man taler om en persons "naturlige anlæg og færdigheder" eller specifikke kulturers "naturlige sæder og skikke". Men hermed knyttes naturbegrebet på kompleks vis også sammen med kultur- og vækstbegrebets dybere lag. I streng biologisk forstand findes naturen heller ikke længere i Danmark, selvom vi stadig taler om den:

Det danske landskab er et kulturlandskab. Der er næppe et hjørne, der ikke under en eller anden form har været eller er under påvirkning af menneskets udnyttelse. Natur, i betydningen uberørt af menneskehånd, er der ikke meget tilbage af. (Stephensen 1989, 87)

Dette harmonerer godt med antagelsen om, at vi i dag er gået fra den holocæne til antropocæne tidsalder, hvorved naturen for bestandigt er gået tabt. Med atmosfærekemikeren Paul J. Crutzens lancering af begrebet det antropocæne i 2000,

der er blevet en samlebetegnelse for vores epokale episteme eller tidsalder, opstår der samtidig en ny kritik af den neoliberale, transnationale og globale vækst, som er kendetegnet ved dens ekstremudnyttelse af verdens samlede ressourcer. Det antropocæne kan således karakteriseres som et paradigmatiske skift, idet menneskets indflydelse på klimaet som noget nyt får en afgørende betydning for jordens videre geologiske udvikling. Historikerne Jean-Baptiste Fressoz og Fabien Locher understreger i deres lille skrift "Modernitetens skrøbelige klima: En kort klimahistorie om miljømæssig refleksivitet", at:

Vi må huske på at afskovning gennemgående er blevet opfattet som et brud på et organisk bånd mellem træer og menneskesamfund; vi må tage med i beregningen, at medicinske traktater i 1700- og 1800-tallet forbandt sociale og miljømæssige kendsgerninger i deres årsagslærer, og vi bør fremhæve den organicistiske tænkning, der anså Jorden for at være et levende væsen indtil midten af 1800-tallet. Til sammen viser det modernitetens kosmologiske sammenvævning af miljø og civilsamfund uden en klar adskillelse mellem det politiske og naturen. (Fressoz og Locher 2015, 20)

Fredningen af Frejas sal

I Danmark kan vækst, forstået som en økonomisk ideologi, knyttes sammen med de markante ændringer af kultur- og naturbegrebet, som fandt sted i takt med den stærkt stigende industrialisering, som indfandt sig relativt sent her, dvs. i anden halvdel af 1800- og begyndelsen af 1900-tallet. I 1872 bidrog industrien dog kun med 4 % af Danmarks bruttoindkomst. I begyndelsen af 1800-tallet havde det for den generation af nationale landskabsmalere, som knyttes til kredsen omkring Johan L. Lund og C.W. Eckersberg og deres elever, således stadig handlet om at skildre et harmonisk Danmark med dybe rødder i fortiden. Dette ændres imidlertid i begyndelsen af 1900-tallet, hvor det "nationale" landskab med de konstruerede forestillinger om dets særegenheder blev truet af den stigende industrielle og kapitalstyrede økonomiske vækst. Stiftelsen af Udvalget for Naturfredning i 1906, som udgør forløberen for Foreningen for Naturfredning i 1911, kan ses som et forsøg på at fastholde en nationalromantisk idé og dermed på subtil vis at skabe en lovforankret og kontraktlig nationalidentitet via "naturlandskaberne" og de forhistoriske monumenter, der på det tidspunkt stadig blev opfattet som forbundne. Denne tænkning havde bl.a. rødder i Rousseaus natur- og oplysningsfilosofi, som den blev lanceret i *Afhandling om ulighedens oprindelse og grundlæggelse blandt mennesker* fra 1754, hvori det forudsættes, at alle sociale uligheder vil opløses, i det øjeblik mennesket bringes tilbage til dets

oprindelige naturtilstand. Men idealiseringen af fortiden genfindes også 20 år senere i filosofen og teologen Johann Gottfried Herders *Endnu en historiefilosofi til menneskehedens dannelse*, hvori Herder (2002, 62) dog som noget nyt ekspliciterer nationens oprindelse på baggrund af klimatiske særegenheder, sprog og kultur. Tanken om, at kulturnationen har sine rødder i “historiens muld” og territoriet, kan ses som en divergerende forståelse af vækst i forhold til de kapitalistiske vækstmodeller, der grundlæggende har fokus på teknologisk innovation, fremdrift, ekspansion, industriel merproduktion og utopisk fremtidssikring gennem økonomisk overskud målt i landets altid nutidige merværdivækst i form af bruttonationalproduktet (Stephensen 1989, 87). Det er også denne kapitalistiske, formålsrationaliserede og instrumentaliserede væksttanks indflydelse på kunsten, som bl.a. psykologen Svend Brinkmann anfægter i en artikel bragt i dagbladet *Politiken* den 28.1. 2019. Her spørger Brinkmann retorisk:

Kunst, kultur og dannelse bliver i konkurrencestaten til komponenter til at optimere nationaløkonomien, men hvad nu, hvis vi i stedet turde spørge, hvad økonomien gør for demokratiet, kunsten og dannelsen. (Brinkmann, 2019)

Historisk udspandt kampen i begyndelsen af 1900-tallet sig også mellem de to divergerende opfattelser af vækst, svarende til den kapitalistiske versus den biologiske, organiske, botaniske, vitalistiske og vegetative forståelse af begrebet. Som nævnt kunne den biologiske, vegetative forståelse af vækstbegrebet uproblematisk kombineres med den grundlæggende nationalromantiske opfattelse af naturen som analog med kultur og fødeegn, og denne nationalisering af landskabet aftegner sig endvidere tydeligt med naturfredningsbevægelsernes senere etablering.

Det er et paradoks, at naturen reelt blev tæmmet og kulturliggjort allerede med Christian 7.s Fredskovsforordning af 1805. Ikke alle områder var nemlig fredningsværdige, og visse skovområder skulle endda indhegnes, således at dyrene ikke kunne spise de nyplantede træer, hvorfor “den vilde natur” på forunderlig vis blev fredskovens og dermed kulturlandskabets værste fjende. Den natur, som guldalderkunstnerne i Danmark skildrede i første halvdel af 1800-tallet, var derfor allerede forvandlet til kultur, hvilket i øvrigt svarer til den situation, som senere opstod i Skagen. Store dele af det landskab, som skagensmalerne skildrede i slutningen af 1800-tallet, skyldtes, at sandflugtskommisær og byfoged Ole Chr. Lund i 1810-20 anlagde den 10 hektar store Gamle Plantage i Skagen. Her plantede han blødræ som pil, el og birk, idet disse træsorter skulle danne læ for andre, såsom poppel, ask og bøg (Svanholm 2004, 14). Senere blev

fogedens bedrift endda markeret med et mindesmærke udført af skagensmaleren P.S. Krøyer og forsynet med indskriften:

Cancelliraad Ole Christian Lund
Byfoged paa Skagen 1803-1828
Man satte dette Minde fordi
HAN PLANTEDE. (Svanholm 2004, 15)

Havde Ole Chr. Lund ikke taget initiativet til plantageanlæggelsen, er det sandsynligt, at Grenen var sandet helt væk, hvorved der kunne være opstået en vandreklit svarende til Raabjerg Mile. Store dele af det landskab, som også skagensmalerne medvirkede til nationaliseringen af, var således allerede på forhånd kulturskabt. Eller, med Deleuze og Guattaris iagttagelse in mente, er det bemærkelsesværdigt, at det er nomadens og ørkenens grænseløse rum, der søges standset i Skagen, eftersom træbevoksningen fungerer som et statsnationalt magtsymbol i Vesten.

Østen fremviser en hel anden figur [end den i Vesten]. Forholdet til steppen og haven (i andre tilfælde er det ørkenen og oasen), snarere end til skoven og marken; en rodfrugtkultur der har fragmenteringen af det enkelte individ som fremgangsmåde; husdyrholdet bliver ignoreret og sat i parentes i afukkede rum eller rykket ud på sletten til nomaderne. (Deleuze og Guattari 2005, 25)

I Danmark er pagten mellem natur- og kulturlandskabet konstitueret med vedtagelsen af fredningen af Borris Hede i 1902 og stiftelsen af Udvalget for Naturfredning i 1906. Hermed var vejen banet for det første officielt samlende politiske og lovforankrede fredningsbestemmelsesimperativ. De spæde lovforslag om et samlende stats- og nationsforankret naturfredningsprogram kan, om end lidt forenklet, ses som den enhedslige modvægt til den industrielle, transnationale, globale ekspansionstrang og kapitalstyrede forståelse af vækstbegrebet (Stephensen 1989, 87). I 1917 blev den første egentlige naturfredningslov vedtaget, og tyve år senere blev den udvidet til også at omfatte et krav om vedligeholdelse og beskyttelse af fortiden i form af gravhøje og andre synlige fortidsminder i landskabet. Det betød indlysende nok, at de fredede områder ikke kunne udstykkes til virksomheder eller omlægges til nye vejnet, hvorved naturfredningen med dens historiske afsæt i nationalromantikens tankegods endeligt blev politisk manifesteret. I 1959 dannedes fredningsplanlægningsudvalgene, og året efter førte de til vedtagelsen af de bebyggelsesregulerende instanser, som vi kender dem i dag (Stephensen 1989, 88).

Det er oplagt, at 1900-tallets fredningslovgivning var rundet af det nationalromantiske landskabssyn, som prægede 1800-tallets kunst i Danmark, og som det ses i bl.a. Jens Peter Møllers, Eckersbergs, Dankvart Dreyers, Vilhelm Kyhns, P.C. Skovgaards og Johan Th. Lundbyes mange landskabsmotivvalg. Det, som kendetegner de nationalstemte landskabsmalere i 1800-tallet, var deres interesse for at konstruere et idyllisk og pittoresk indtryk af det "gamle landskab", hvorfor de ikke satte fokus på alt det nye, som opstod i tiden, herunder etableringen af nye vejssystemer og udflyttergårde, sløjfningen af gravhøjene i forbindelse med anlæggelsen af de første jernbaner eller de mange købstæders indtog etc. Desuden var det langt fra hele landet, der i begyndelsen blev skildret i landskabsbillederne, idet Jylland stort set blev forbigået til fordel for udvalgte områder på Sjælland. Derimod blev Møns Klint et yndet motiv, idet man havde betragtet klinten som et vigtigt landskab til afdækning af danskernes særegne oprindelse. Dette skyldtes ikke mindst kunstneren Nicolai Abildgaards far, geologen Søren Abildgaard, som siden 1781 havde forsøgt at finde forsteninger af de første mennesker i klinten, som han mente stammede fra Bibelens fortælling om syndfloden (Hedin 2018, 43 ff.). Men den nationale vækkelse, som fandt sted i begyndelsen af 1800-tallet, hang også sammen med et biotopisk og historisk vækstbegreb, idet "naturen og konkrete landskabserfaringer blev afgørende for fædrelandskonstruktionen som politisk konstitutiv" (Oelsner 2010, 68). Denne tendens ses ikke blot i Danmark, men genfindes også i andre europæiske lande såsom i England, hvor kunstneren Joseph Malord William Turner ligeledes skabte pittoreske landskaber som udtryk for en moderne og samtidig politisk situation (Daniels 1994, 114). For som filosofen Ernest Gellner påpeger i *Nations and Nationalism* (1993, 48), er nationalidentiteten en moderne konstruktion, hvor det altid handler om at fremstille den nye (nation) som autentisk og gammel.

Da den nationale kunsthistorie spirede

For at forstå danskhedsbegrebets relation til vækst er det vigtigt at understrege, at nationalidentiteten er et moderne fænomen. Nationen hænger sammen med en stigende sekularisering, ligesom den er afhængig af de moderne distributionskanaler og -midler, ikke mindst aviser. Det skyldes, som Anderson (2001, 48) påpeger, at nationalidentiteten bygger på forestillingsbilleder, idet det påkræves, at en befolkning kan føle sammenhørighed og slægtskab på tværs af socialklasser samt uden at kende hinanden personligt. Desuden er fædrelandsbegrebet *patria* vigtigt, idet patriotismen og fædrelandet er tæt knyttet til idéen om faderen og pateren som lov (Kristensen 2018, 30). Idéen om, at der findes en stamfader, hvorudfra alting vokser, herunder også nationen, er desuden et velkendt fænomen i kunsthistorien.

I kunsthistorikerne Peter Michael Hornung og Kasper Monrads monografi *C.W. Eckersberg – Dansk malerkunsts fader* fra 2005 udnævnes Eckersberg allerede i undertitlen som ophavsmand til begrebet dansk kunst. Men titlen er tvetydig, fordi der indlysende nok ikke er tale om den første kunstner i Danmark, idet Eckersberg, som Hornung og Monrad (2005, 33) også gør opmærksom på, faktisk stod i gæld til kunstneren Jens Juel, ligesom der naturligvis findes andre kunstnere i Danmark før disse. Når Eckersberg kan udnævnes til malerkunstens fader, hænger det vel snarere sammen med, at den danske nationalidentitet først blev etableret på Eckersbergs egen tid, ligesom det som tidligere nævnt var Eckersberg-elevernes fortjeneste, at de som de første fik konstrueret forestillingen om, at der findes en særegen dansk natur. Det betyder, at landskabsmaleriet som genre for første gang blev tillagt samme værdimæssige betydning som historiemaleriet, hvorved naturens vækst automatisk kunne sidestilles med prægnante historiske begivenheder og udviklingsforløb. Som de første friluftsmalere i Danmark blev Eckersberg og hans elever med andre ord i stand til kunstnerisk at kultivere og dermed nationalisere den “vilde” natur. Dette skyldtes ikke mindst brugen af en række bevidste symbolvalg såsom gravhøje og andre historiske mindesmærker, der på strategisk vis blev inkorporeret i landskabsmotiverne.

Det er heller ikke tilfældigt, at kunsthistorien som akademisk disciplin blev etableret sideløbende med arkæologien. Allerede i 1819 havde arkæologiens “fader” Christian Jürgensen Thomsen etableret en udstilling af forhistoriske oldsager på loftet af Trinitatis Kirken ved Rundetårn i København. Disse oldsager stammede fra Den Kongelige Oldsagskommission, som havde fået til opgave at indsamle fortidens levn fra alle egne af landet. Oldsagskommissionen blev nedsat i 1807, altså samme år som bombardementet af København havde fundet sted. Thomsens indsats er meget rammende blevet betegnet som udfyldende det behov, som opstod i tiden, hvorfor samlingen blev “en slags læreplads for den kulturelle opdragelse” (Jensen 2005, 16). At grækerne i antikken opfattede begrebet *paideia* (opdragelsen) som en særlig dyrkningskraft af såvel jord som viden og ånd, genfindes hermed i romantikken (Kristensen 2018, 53). Ligesom fysikeren H.C. Ørsted mente Thomsen også, at historiens og naturens udvikling hvilede på de samme grundlæggende vækstprincipper (Jensen 2005, 18). Hermed trak Ørsted og Thomsen veksler på den del af Herders vækstmetaforiske historiefilosofi, hvori Herder hævdede, at:

Så mange *broderationer* og *intet monarki* på jorden! – *hver en gren* herfra er så at sige en *helhed* – som igen satte nye *kviste!* alle skød *ved siden af hinanden*,

flettede sig ind i hinanden, skabte et virvar, enhver med sin saft. – Denne mangfoldighed af kongeriger! og alle sammen forbrødrede fællesskaber, der eksisterede side om side, alle som en af germansk æt, alle i overensstemmelse med et ideal om forfatningen, alle i troen på en religion, enhver kæmpede med sig selv og sine lemmer og drevet og begæret af en hellig vind, den pavelige anseelse, der næsten usynligt trænger igennem alt. Hvor træet ryster og svajer! På korstog og folkeomvendelser, hvor har det ikke smidt sine grene, blomster og kviste! (Herder 2002, 76)

I 1825 foreslog den nationalstemte jurist Christian Paulsen i et foredrag afholdt i Oldskriftselskabet, at historien skulle betragtes som en *naturgiven* udviklingslære (Kristensen 2018, 52). Ofte blev kulturen i 1800-tallet således sammenlignet med en plante, som spirer, gror og dør, hvilket også kommer tydeligt til udtryk hos digteren Ludvig Heiberg, når han hævder, at nationen bør opfattes som det natur- og klimabetingede, som er hævet over staten, idet han opfatter staten som en udelukkende politisk institution. Heiberg deklamerede således:

Thi der er i Nationaliteten et Natur-Element, betinget allerede ved den geographiske Beliggenhed, og som følgelig, i hvor meget det end kan underordnes den almindelige Cultur, dog aldrig ganske kan eller skal forsvinde. (Heiberg citeret efter Kristensen 2018, 53)

Hos den kunsthistoriske “fader” Niels Lauritz Høyen er der et helt tydeligt sammenfald mellem natur- og kulturbegrebet, når han beskriver kunstnere som plantevækster:

Vi kunne nævne ikke faa, tildels betydelige Talenter, men hvor ofte staa de ikke som Planter, der savne den rette Jordbund, trykkes af den berske luft! Vi se frodige Spirer, men de hensygne[r], og Blomsten udfolder sig ikke med den Friskhed og Duft, som Knoppen bebudede. (Høyen citeret efter Kristensen 2018, 53)

Konklusion

Som jeg har vist med denne artikel, er der et ideologisk sammenfald mellem begreberne vækst, nation, kultur og natur. Jeg har endvidere ud fra en kritisk diskursanalytisk tilgang dechifreret den stærkt hegemoniske kultur-naturpagt, der, som artiklen viser, kontinuerligt er blevet “opdyrket” og vedligeholdt i Danmark fra og med romantikken i 1800-tallet og frem til i dag. Desuden har

jeg illustreret, at nationalidentiteten er blevet skabt ud fra nogle adfærd-regulerende, imaginære og symbolske billeddiskurser, ligesom jeg har undersøgt, hvordan de i et gensidigt udvekslingsspil har influeret naturfredningsbestemmelserne og -lovene. I videre analyser ville det på baggrund af artiklens hovedpointer også være interessant at undersøge, hvordan reminiscenserne af den romantiske idyllisering og nationalisering af landskabet i Danmark tilsyneladende genfindes i nutidens symbolske og fysiske landskabsbilleder, herunder i etableringen af Margueritrutten, der oprindeligt blev anlagt som bilrute i 1991, men som stadig eksisterer i dag (Kristensen 2017, 31). Med sin jævnt fordelte strækning på over 3.600 km binder Margueritrutten vores nation sammen i det, som bedst kan betegnes som en kompleks politisk og symbolsk kultur-naturpagt. Det er sandsynligt, at forestillingen om den dansknationale harmoniske sammenhængskraft, i forlængelse af Billigs teori, på den måde kan etableres symbolsk, idet margueritsymbolet som et moderne vækstsymbol fysisk guider befolkningen, herunder den rejsende turist, gennem det historisk konstruerede, forankrede og stærkt idealiserede danske kultur-naturlandskab.

ABSTRACT

In this article, I demonstrate that usages of “growth” generally indicate two, divergent understandings of the term. While the one, which has roots in the philosophy of natural history, attempts to consolidate a notion of growth meant to mobilise collective, national, and historical values, the other identifies the notion of growth with its industrial, capitalist, and transnational associations, whereby the term becomes analogous with global expansion and unlimited freedom of movement. It is important to acknowledge that rhetorical usages of “growth” are not exclusive to the discourse of neoliberal capitalism, particularly as my primary purpose is to marshal an analysis of political, art-historical, and cultural-historical discourses in order to expose the assumptions that underpin the national conception of growth and the persistence of such constructions. I find, in other words, that there is often something veiled in references to growth in Denmark: an implicative subtext that subtly attaches itself to biology, the soil, and the landscape, and results in forceful national allegories and symbols. Similarly, it is interesting to observe how the expansive emergence of industrialisation critically challenged and subsumed the Romantic conception of growth, such that the term eventually had little reference beyond business and economics. In contrast, this article considers the symbolic value of the forest and the physiology of trees for the construction of a collective, Danish, national identity; through this lens, the article focuses on the organic/biological aspect of growth and sheds new light on its implementation in art and cultural life in Denmark.

LITTERATUR

- Anderson, Benedict. 2001. *Forestillede fællesskaber – Refleksioner over nationalismens oprindelse og udbredelse*. Roskilde: Roskilde Universitetsforlag.
- Billig, Michael. 2009. *Banal Nationalism*, London: Sage.
- Brinkmann, Svend. 2019. "Spørg ikke, om dannelse og demokrati styrker økonomien. Spørg, om økonomisk tænkning styrker dannelse og demokrati." *Politiken*, 28. januar. Tilgået den 28. januar 2019. <https://politiken.dk/debat/profiler/svendbrinkmann/art7000345/Sp%C3%B8rg-ikke-om-dannelse-og-demokrati-styrker-%C3%B8konomien.-Sp%C3%B8rg-om-%C3%B8konomisk-t%C3%A6nkning-styrker-dannelse-og-demokrati>
- Christiansen, Palle O. og Uffe Østergaard. 1992. "Folket, landet og nationen." I *Dansk identitet?*, redigeret af Uffe Østergaard, 13-57. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Damsholt, Tine. 2002. "Om begrebet 'folk'." I *Kulturens nationalisering – Et etnologisk perspektiv på det nationale*, redigeret af Bjarne Stoklund, 17-48. København: Museum Tusulanums Forlag.
- Daniels, Stephen. 1994. *Fields of Vision – Landscape Imagery and National Identity in England and The United States*. Cambridge: Polity Press.
- Deleuze, Gilles og Félix Guattari. 2005. *Tusind plateauer – Kapitalisme og skizofreni*. København: Det Kongelige Danske Kunstakademi.
- Fressoz, Jean-Baptiste og Fabien Locher. 2015. "Modernitetens skrøbelige klima: En kort klimahistorie om miljømæssig reflektivitet." *Ny jord – Tidsskrift for naturkritik*, nr. 1, redigeret af Jeppe Carstensen et al. København: Forlaget Virkelig: 7-22.
- Gellner, Ernest. 1993. *Nations and Nationalism*. Oxford: Blackwell.
- Harvey, David. 2011. *The Enigma of Capital – And the Crisis of Capitalism*. London: Profile Books.
- Hastrup, Kirsten. 2007. *Kultur – Det fleksible fællesskab*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Hedin, Gry. 2018. "Mennesket og landskabets dybder – Geologi og arkæologi i dansk landskabsmaleri." I *Jordforbindelser – Dansk maleri 1780-1920 og det antropocæne landskab*, redigeret af Gertrud Hvidberg-Hansen, 42-76. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Hornung, Peter Michael og Kasper Monrad. 2005. *C.W. Eckersberg – dansk malerkunsts fader*. København: Forlaget Palle Fogtdal.
- Jensen, Jørgen. 2005. "Arkæologien – Da oldforskningen blev national." I *Veje til danskheden – Bidrag til den moderne nationale selvforståelse*, redigeret af Palle Ove Christensen, 15-32. København: C.A. Reitzels Forlag.
- Jespersen, Jesper. 2016. "Neoliberalisme som dominerende makroøkonomisk diskurs." *Slagmark* 74 (efterår), redigeret af Jacob Jensen og Niklas Olsen. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag: 139-159.
- Kristensen, Jens Tang. 2017. "Der er et ynkeligt land – Peter Carlsens kunst som antinational strategi." *Spring – Tidsskrift for moderne litteratur* 40, redigeret af Marianne Balyng: 22-23.
- Kristensen, Jens Tang. 2018. *Nationale konstruktioner i dansk kunst og kunsthistorie*. Aarhus: Antipyrene.
- Oelsner, Gertrud. 2010. "Skovens demokratiske rum og andre nationale motiver hos P.C. Skovgaard." I *P.C. Skovgaard – Dansk guldalder revurderet*, redigeret af Gertrud Oelsner og Karina Lykke Grand, SIDETAL. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Stephensen, Lulu Salto. 1989. "Danmark dejligst – Om den æstetiske opfattelse af naturen set ud fra et kunstnerisk og et administrativt synspunkt." I *Naturopfattelse og landskabsæstetik*, redigeret af Lise Bek, 87-104. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Svanholm, Lise. 2004. *Malerne på Skagen*, København: Gyldendal.
- Søelund, Lise. 2002. *Kulturens vilkår i en globaliseringstid*. København: Akademisk Forlag.
- Zimmer, Oliver. 2001. "Forging the Authentic Nation: Alpine Landscape and Swiss National Identity." I *Modern Roots – Studies of National identity*, redigeret af Alain Dieckhoff og Natividad Gutiérrez, 95-118. Aldershot: Ashgate.